

Family Strength in the Context of Thai Society: Components and Casual Factors

Prateep Jinnge¹, Yuttana Chaijukul², Sittiporn Kramanon³, Laddawan Kasemnetr⁴,
Pranot Kaochim⁵, Choosri Wongratana⁶, Usa Srijindarat⁷, Tasana Thongpakdee⁷, and
Puongrat Kesonpat⁸

Received: April 4, 2022 Revised: June 8, 2022 Accepted: July 8, 2022

Abstract

The primary objectives of this research were to develop components of family strength and to examine casual factors affecting family strength in the context of Thai society. The research methodology was divided into two phases: Phase I: Development of family strength components through a qualitative research methodology, by in-depth interviews with family leaders of eleven families, thereafter, along with a quantitative research methodology, by questionnaires on 380 family heads. Research findings were: Seven components of family strength acquired in descending order, as follows: 1) Adherence to Moral Ways of Life, 2) Cultivation of Values to be Passed on, 3) Intent to Build a Wholesome New Family, 4) Balance in Asset Management, 5) Attention on the Importance of Family, 6) Mutual Adjustment to Moderate Conflict, and 7) Determination to Fulfill Roles and Responsibilities and obtain one measuring instrument of family strength, comprising 45 items; overall Reliability equaled .88; and possessed Construct validity. Phase II: The study of casual factors affecting family strength, by questionnaires with Reliability between .64 - .98 on 300 family heads. Structural Equation Modeling (SEM) was used to analyze the data. Research findings were: The structural equation model was valid and consistent with the empirical data, which accounted for 96% of variance in family strength. The variables with a maximum direct effect on family strength were Family leadership, followed by Intention to strengthen family, respectively.

Keywords: Family strength in the context of Thai society, components of family strength, casual factors affecting family strength

¹ Assistant Professor at Behavioral Science Research Institute, Srinakharinwirot University.
E-mail: prateepsri@hotmail.com

² Assistant Professor at Behavioral Science Research Institute, Srinakharinwirot University.

³ Lecturer at Behavioral Science Research Institute, Srinakharinwirot University. Email: sittipornk@g.swu.ac.th

⁴ Associate Professor at Behavioral Science Research Institute, Srinakharinwirot University.

⁵ Associate Professor at Faculty of Psychology, Kasem Bundit University.

⁶ Associate Professor at Educational and Psychological Test Bureau, Srinakharinwirot University.

⁷ Researcher at Behavioral Science Research Institute, Srinakharinwirot University.

⁸ Association Professor at Special Instructor College of Management, University of Phayao.

ความเข้มแข็งของครอบครัวในบริบทสังคมไทย: องค์ประกอบ และปัจจัยเชิงสาเหตุ

ประทีป จินนี่¹ ยุทธนา ไชยจุกุล² สิทธิพร ครามานนท์³ ลัดดาวลัย เกษมเนตร⁴ ประณต คำฉิม⁵ ชูศรี วงศ์รัตน์⁶
อุษา ศรีจินดารัตน์⁷ ทศนา ทองภักดี⁷ และพวงรัตน์ เกษรแพทย์⁸

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ คือ เพื่อพัฒนาองค์ประกอบและศึกษาปัจจัยเชิงสาเหตุต่อความเข้มแข็งของครอบครัวในบริบทสังคมไทย วิธีดำเนินการวิจัย แบ่งออกเป็น 2 ระยะ ระยะที่ 1 การพัฒนาองค์ประกอบความเข้มแข็งของครอบครัว ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ ด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึกกับกลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้นำครอบครัว 11 ครอบครัว ร่วมกับการวิจัยเชิงปริมาณ ด้วยการใช้แบบสอบถามกับกลุ่มตัวอย่างที่เป็นหัวหน้าครอบครัว จำนวน 380 คน ผลการวิจัยระยะที่ 1 พบว่า ได้องค์ประกอบความเข้มแข็งของครอบครัว 7 องค์ประกอบ เรียงลำดับตามความสำคัญดังนี้ การยึดหลักธรรมนำวิถี การบ่มเพาะดีเพื่อส่งผ่าน การคิดสร้างสรรค์ครอบครัวใหม่ ความสมดุลในการบริหารทรัพย์ การให้ความสำคัญกับครอบครัว การร่วมปรับตัวลดความขัดแย้ง และการมุ่งแสดงตามบทบาทหน้าที่ และได้แบบสอบถามวัดความเข้มแข็งของครอบครัว 1 ฉบับ จำนวน 45 ข้อ มีความเชื่อมั่นเท่ากับ .88 และมีความเที่ยงตรงเชิงโครงสร้าง ระยะที่ 2 การศึกษาปัจจัยเชิงสาเหตุต่อความเข้มแข็งของครอบครัว ใช้แบบสอบถามจำนวน 12 ฉบับ ที่มีค่าความเชื่อมั่นอยู่ระหว่าง .64 - .98 เก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างที่เป็นหัวหน้าครอบครัว จำนวน 300 คน วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์โมเดลความสัมพันธ์เชิงสาเหตุ ผลพบว่า โมเดลมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ ซึ่งอธิบายความแปรปรวนความเข้มแข็งของครอบครัวได้ร้อยละ 96 โดยตัวแปรที่มีอิทธิพลทางตรงต่อความเข้มแข็งของครอบครัวมากที่สุดคือ ภาวะผู้นำในครอบครัว รองลงมาคือ เจตนาในการทำให้ครอบครัวเข้มแข็ง

คำสำคัญ: ความเข้มแข็งของครอบครัวในบริบทสังคมไทย, องค์ประกอบความเข้มแข็งของครอบครัว, ปัจจัยเชิงสาเหตุที่มีผลต่อความเข้มแข็งของครอบครัว

¹ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ประจำสถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ อีเมล: prateepbsri@hotmail.com

² ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ประจำสถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

³ อาจารย์ ประจำสถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ อีเมล: sittiponk@g.swu.ac.th

⁴ รองศาสตราจารย์ ข้าราชการเกษียณอายุราชการ

⁵ รองศาสตราจารย์ มหาวิทยาลัยเกษมบัณฑิต

⁶ รองศาสตราจารย์ ข้าราชการเกษียณอายุราชการ

⁷ นักวิจัย ข้าราชการเกษียณอายุราชการ

⁸ รองศาสตราจารย์ ข้าราชการเกษียณอายุราชการ

ที่มาและความสำคัญของปัญหาวิจัย

สังคมไทยในช่วงที่ผ่านมาจนถึงปัจจุบัน เป็นช่วงเวลาที่โครงสร้างของสังคมมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว จากสังคมเกษตรกรรม มีโครงสร้างแบบหลวม ๆ เข้าสู่ยุคทุนนิยมโลกาภิวัตน์ที่มีการเปลี่ยนแปลงทั้งทางสังคมและวัฒนธรรมเกิดขึ้นและดำเนินไปอย่างกว้างขวางและรวดเร็ว เกิดค่านิยมตามรูปแบบของประเทศที่พัฒนาแล้ว ส่งผลให้วิถีชีวิตของคนไทย วัฒนธรรมไทย ตลอดจนคุณธรรมจริยธรรมได้เปลี่ยนแปลงไป (Sujjanun, 2013) ผลจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคม วัฒนธรรม และเศรษฐกิจที่มีความซับซ้อนและเป็นไปอย่างรวดเร็ว รวมทั้งมีการอพยพแรงงานเข้าสู่เมืองใหญ่ ทำให้โครงสร้างและรูปแบบของครอบครัวไทยเปลี่ยนแปลงไป สถาบันครอบครัว ซึ่งเคยเป็นทุนทางสังคม มีระบบเครือญาติที่มีความผูกพันอย่างใกล้ชิด มีความเกื้อกูลและเอื้ออาทรกัน กลับอ่อนแอลง ไม่สามารถทำหน้าที่ได้อย่างเหมาะสม ครอบครัวในปัจจุบันจึงเผชิญปัญหาวิกฤตหลายประการ ได้แก่ ปัญหาเศรษฐกิจ ปัญหาความสัมพันธ์ในครอบครัว ปัญหาความรุนแรงในครอบครัว จำนวนคู่สมรสน้อยลง และการหย่าร้างเพิ่มขึ้น ปัญหาเด็กและผู้สูงอายุถูกทอดทิ้ง ปัญหาพฤติกรรมไม่เหมาะสมของวัยรุ่น เป็นต้น (Ministry of Social Development and Human Security, 2018) นอกจากนี้ สถาบันครอบครัวยังต้องตระหนักถึงการเปลี่ยนแปลงในอนาคตและเตรียมตัวให้พร้อมสำหรับผลกระทบในด้านต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้น การเปลี่ยนแปลงที่สำคัญประการหนึ่งมาจากทิศทางการพัฒนาประเทศตามกรอบยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี ของรัฐบาล ซึ่งมุ่งพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนไทย สร้างรายได้ระดับสูง และสร้างสังคมที่มีความมั่นคง เสมอภาค และเป็นธรรม ประเทศสามารถแข่งขันได้ในระบบเศรษฐกิจ (Office of the National Economic & Social Development Council, 2017).

ความเข้มแข็งของครอบครัวนับเป็นกลไกสำคัญในการพัฒนาคนไทยให้มีศักยภาพ มีคุณธรรมจริยธรรม ปรับตนได้เหมาะสมกับการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ รวมทั้งร่วมกันดูแลแก้ไขปัญหาสังคมในปัจจุบันและเตรียมตัวให้พร้อมสำหรับอนาคต ดังนั้น องค์ความรู้ในเรื่องความเข้มแข็งของครอบครัวจึงมีความสำคัญมาก และมีการศึกษาขยายความว่าการที่ครอบครัวจะมีความเข้มแข็งได้ประกอบด้วยองค์ประกอบใดบ้าง ซึ่งมีงานวิจัยในประเทศไทยหลายเรื่อง que ศึกษาเกี่ยวกับองค์ประกอบความเข้มแข็งของครอบครัว (Kirdpitak, 2012; 2014; Kotchabhakdi, 2003; Suparp, 2009; Suvannathat, 2011) อย่างไรก็ตาม องค์ความรู้เกี่ยวกับองค์ประกอบความเข้มแข็งของครอบครัวส่วนใหญ่มีรากฐานมาจากแนวคิดทฤษฎีทางตะวันตก ซึ่งแนวคิดทฤษฎีเหล่านั้นเกิดจากการศึกษาวิจัยครอบครัวตะวันตก พบว่า องค์ประกอบความเข้มแข็งของครอบครัว 7 ด้าน คือ ความซาบซึ้งและความรัก การมีพันธะผูกพัน การสื่อสารเชิงบวก การใช้เวลาสนุกสนานร่วมกัน การมีสุขภาวะทางจิตวิญญาณ ความสามารถในการจัดการปัญหา และการสนับสนุนหรือให้กำลังใจ (Asay & DeFrain, 2012; Garcia-Cadena, 2014; Jamieson, 2015) ซึ่งข้อค้นพบดังกล่าวอาจจะไม่สอดคล้องกับบริบทสังคมไทยอย่างแท้จริง เพราะลักษณะสังคมไทยเป็นแบบ “โครงสร้างหลวม” นั่นคือ มีความเป็นปัจเจกชนนิยมสูง ไม่ค่อยมีวินัย ไม่ชอบผูกมัด ไม่ชอบป้องกันปัญหา ชอบการทำงานเฉพาะกิจ ทำให้ไม่มีพลังในการรวมกลุ่มทางสังคมในระยะยาว สังคมไทยเป็นสังคม

ที่มีชนชั้นและระบบอุปถัมภ์ รวมถึงบุคลิกภาพของคนไทยที่หลีกเลี่ยงการเผชิญหน้า ไม่ชอบแสดงความรู้สึกนึกคิด ๆ ต่อกัน (Vichit-Vadakan, 2011)

ประเด็นที่น่าสนใจอีกประการหนึ่ง คือ การศึกษาปัจจัยที่เป็นสาเหตุของความเข้มแข็งของครอบครัว ซึ่งพบว่ามีการวิจัยจำนวนหนึ่ง ได้แก่ งานวิจัยของ Surinya (2015) ศึกษาปัจจัยทางจิตวิทยาและรูปแบบการเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวไทย หรืองานวิจัยของ Charupoonphol et al. (2009) ศึกษาและพัฒนาแบบจำลองประเมินสถานการณ์ครอบครัวไทย โดยวิเคราะห์เชิงสาเหตุ เพื่อทำนายความเข้มแข็งของครอบครัว และ Phramaha Phuen Kitisobhano et al. (2017) ศึกษาโมเดลความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของครอบครัวเข้มแข็งในสังคมไทย อย่างไรก็ตาม การศึกษาวิจัยปัจจัยเชิงสาเหตุของความเข้มแข็งของครอบครัวไทย ยังมีไม่มากนัก และยังใช้นิยามความเข้มแข็งของครอบครัวที่มีองค์ประกอบตามบริบทสังคมตะวันตก งานวิจัยนี้จึงต้องการศึกษาองค์ประกอบและปัจจัยเชิงสาเหตุ ทั้งปัจจัยเชิงสาเหตุภายนอก และปัจจัยเชิงสาเหตุภายในของความเข้มแข็งของครอบครัวในบริบทสังคมไทย ซึ่งองค์ความรู้ที่ได้จะก่อให้เกิดประโยชน์ที่ชัดเจนในการพัฒนาความเข้มแข็งของครอบครัวที่เหมาะสมกับสังคมไทยต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อพัฒนาองค์ประกอบความเข้มแข็งของครอบครัวในบริบทสังคมไทย
2. เพื่อศึกษาปัจจัยเชิงสาเหตุต่อความเข้มแข็งของครอบครัวในบริบทสังคมไทย

นิยามศัพท์

ผู้นำครอบครัว หมายถึง พ่อหรือแม่ที่ผ่านเกณฑ์การประเมินความเข้มแข็งของครอบครัวตามการทบทวนวรรณกรรม/สารสนเทศที่เกี่ยวข้อง ซึ่งทำหน้าที่หลักในการดูแลครอบครัว

หัวหน้าครอบครัว หมายถึง พ่อหรือแม่ที่มีอายุ 40 ปีขึ้นไป และเป็นครอบครัวที่มีลูกอายุตั้งแต่ 18 ปีขึ้นไป

ความเข้มแข็งของครอบครัว หมายถึง ลักษณะของครอบครัวซึ่งมีเป้าหมายในการดำรงชีวิตที่จะนำไปสู่ความสุขของครอบครัว โดยเกณฑ์ความเข้มแข็งของครอบครัว ประกอบด้วย 1) เป็นครอบครัวที่มีการทำบทบาทหน้าที่ในการดำรงเผ่าพันธุ์ ที่มีพ่อ แม่ และลูกอยู่ด้วยกัน 2) เป็นครอบครัวที่มีลูกคนใดคนหนึ่งประสบความสำเร็จพิจารณาจากการที่ลูกพึ่งพาตนเองได้ 3) เป็นครอบครัวที่ผ่านเกณฑ์ร้อยละ 80 จากแบบประเมินความเข้มแข็งของครอบครัวที่คณะผู้วิจัยสร้างขึ้น

บริบทสังคมไทย หมายถึง สภาพทางกายภาพ และวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนในสังคมไทยในช่วง พ.ศ. 2520 – ปัจจุบัน

ปัจจัยเชิงสาเหตุ หมายถึง ตัวแปรภายนอกที่เป็นสภาพแวดล้อมของบุคคล และตัวแปรภายในที่เป็นจิตลักษณะของบุคคล ซึ่งมีผลต่อความเข้มแข็งของครอบครัว

แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

ความเข้มแข็งของครอบครัว

นักวิชาการหลายท่านให้คำนิยามของคำว่า ความเข้มแข็งของครอบครัวไว้หลากหลาย ดังเช่น Moore et al. (2002) ความเข้มแข็งของครอบครัว เป็นชุดของสัมพันธ์ภาพและกระบวนการที่สนับสนุน รวมทั้งการปกป้องครอบครัวและสมาชิกในครอบครัว โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงเวลาที่ครอบครัวประสบปัญหาเลวร้าย และมีการเปลี่ยนแปลง ความเข้มแข็งของครอบครัวจะช่วยรักษาความเหนียวแน่นของสมาชิกใน ครอบครัวและช่วยส่งเสริมพัฒนาการและสุขภาพแก่สมาชิกในครอบครัว Goddard (2005) ครอบครัวที่เข้มแข็ง เป็นครอบครัวที่รักษาความสุข ความแข็งแรง ไว้ได้ท่ามกลางอุปสรรคต่าง ๆ อันเกิดจากสมาชิกในครอบครัว ร่วมกันสร้างสิ่งเหล่านี้ขึ้น ได้แก่ การห่วงใยและการเห็นคุณค่าซึ่งกันและกัน การผูกพัน การสื่อสาร การเข้าเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน การทำงานร่วมกัน การยืดหยุ่น และพร้อมรับมือกับการเปลี่ยนแปลง Thongsard & Bunchup (2008) ความเข้มแข็งของครอบครัว หมายถึง สภาพวิถีการดำเนินชีวิตของครอบครัวที่มีความมั่นคง ทั้งด้านสุขภาพ เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม มีความรักเอื้ออาทรต่อกันในครอบครัว และมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน คุณลักษณะที่เป็นความเข้มแข็งของครอบครัวตามความหมายเหล่านี้ล้วนนำไปสู่ความสุขของสมาชิกทุกคนในครอบครัว ซึ่งเป็นสิ่งที่ทุกคนต้องการ เพราะใคร ๆ ก็อยากมีความสุข สภาวะที่เป็นความสุขจึงเป็นเป้าหมายของการดำรงอยู่ของมนุษย์ (Chareonwongsak, 2014) จึงอาจกล่าวได้ว่า ความสุขในครอบครัวเป็นเป้าหมายสูงสุดของการมีความเข้มแข็งของครอบครัว

ดังนั้น สำหรับงานวิจัยนี้ ความเข้มแข็งของครอบครัว หมายถึง ลักษณะของครอบครัว ซึ่งมีเป้าหมายการดำรงชีวิตของครอบครัวที่จะนำไปสู่ความสุขในครอบครัว โดยมีเกณฑ์ความเข้มแข็งของครอบครัวประกอบด้วย 1) เป็นครอบครัวที่มีการทำบทบาทหน้าที่ในการดำรงเผ่าพันธุ์ที่มีพ่อ แม่ และลูกอยู่ด้วยกัน 2) เป็นครอบครัวที่มีลูกคนใดคนหนึ่งประสบความสำเร็จ พิจารณาจากการที่ลูกพึ่งพาตนเองได้ 3) เป็นครอบครัวที่ผ่านเกณฑ์ ร้อยละ 80 จากแบบประเมินความเข้มแข็งของครอบครัวที่คณะผู้วิจัยสร้างขึ้น

บริบทสังคมไทย

บริบทสังคมไทย หมายถึง สภาพทางกายภาพ และวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนในสังคมไทยในช่วง พ.ศ. 2520 – ปัจจุบัน ที่มีอิทธิพลต่อครอบครัวไทย สังคมไทยเป็นสังคมเกษตรกรรม มีโครงสร้างแบบหลวม ๆ ผู้คนเลือกปฏิบัติในสิ่งที่ตนพอใจมีหลากหลายในเรื่องชาติพันธุ์ ศาสนา และวัฒนธรรม แต่สามารถผสมผสานกันได้อย่างกลมกลืน รักอิสระ ยึดมั่นในสถาบันพระมหากษัตริย์ มีขนบธรรมเนียมประเพณีที่ดีงาม มีเอกลักษณ์เป็นของตนเอง ยอมรับในระบบอาวุโสและระบบอุปถัมภ์ ไม่นิยมความรุนแรง ชอบการประนีประนอมและใช้ชีวิตอย่างเรียบง่าย ความเจริญส่วนใหญ่อยู่ในเขตเมืองหลวงและเขตเมืองใหญ่ (Pinwiset, 2007) การกล่าวถึงสังคมไทยในลักษณะดังกล่าวคล้ายคลึงกับผลการศึกษาสังคมไทยของนักวิชาการตะวันตกหลายท่าน อาทิเช่น Ruth Benedict, John Embree, HerbertPhillips ซึ่งพิจารณาจากโครงสร้างทางสังคม พฤติกรรม ความคิดเห็น ค่านิยมของคนไทย

(Vichit-Vadakan, 2011) โดยสามารถสรุปลักษณะสังคมไทยได้ ดังนี้ 1) รูปแบบทางสังคมของไทยเป็นแบบ "โครงสร้างหลวม" นั่นคือ (1) ความเป็นปัจเจกชน นิยมลูกบงคับ ไม่ค่อยมีวินัย ซึ่งสอดคล้องกับการเลี้ยงดูในวัยเด็ก (2) ไม่ชอบการผูกมัด ไม่ชอบวางแผนในระยะยาว ไม่ชอบป้องกันปัญหา ชอบการทำงานเฉพาะกิจ ทำให้ไม่มีพลังในการรวมกลุ่มทางสังคมในระยะยาว (3) มีความยืดหยุ่นสูงเปลี่ยนแปลงได้ง่าย ไม่ชอบป้องกันปัญหา แต่แก้ไขสถานการณ์และปรับตัวเก่ง (4) เข้าใจกฎระเบียบและกติกาทางสังคม แต่มีการละเมิดบ่อย และผู้ที่ละเมิดกฎกติกาไม่ค่อยถูกสังคมลงโทษ 2) สังคมไทยเป็นสังคมที่มีชนชั้น มีวัฒนธรรมแบบกลาง ๆ มีความสุขตามอัตภาพ ขาดความกระตือรือร้น ผู้ชายไทยมีสถานภาพเหนือกว่าผู้หญิง แต่จะไม่กดขี่ผู้หญิง ผู้ชายเป็นความหวังของครอบครัว แต่พ่อแม่จะรักลูกสาวเห็นว่าลูกสาวมีค่า และจะให้ของมีค่ามากกว่าลูกชาย 3) สังคมไทยมีระบบอุปถัมภ์ คือมีความสัมพันธ์ที่ผู้อุปถัมภ์อยู่เหนือกว่า และผู้รับการอุปถัมภ์อาจอุปถัมภ์คนอื่นต่อไปได้ในลักษณะเกื้อกูล ซึ่งมองในเชิงสังคม ผู้รับการอุปถัมภ์ในระดับเดียวกันอาจไม่รักใคร่ปรองดองกันเพราะแย่งกันเอาใจเจ้านาย เมื่อผู้อุปถัมภ์เสียชีวิตลง ผู้รับการอุปถัมภ์อาจอยู่ด้วยกันหรือแยกกันออกไปก็ได้ และ 4) บุคลิกภาพของคนไทย คือ ชอบการปฏิสัมพันธ์กัน ชอบความราบรื่นและความกลมกลืนทางสังคม หลีกเลี่ยงการเผชิญหน้า ไม่แสดงความรู้สึกนึกคิด ๆ ต่อกัน แต่มักใช้เสียงหัวเราะขจัดความขัดแย้ง มีลักษณะเป็นปัจเจกชนนิยม แต่สามารถอยู่ร่วมกันได้โดยไม่กลมกลืน เกรงใจ รักสนุก มีความอดทนต่อความแตกต่างระหว่างบุคคลสูง ไม่ชอบผูกมัดในระยะยาว ชอบกิจกรรมเฉพาะกิจ นอกจากนี้ ปัญหาหลักของสังคมไทยที่ผ่านมา ประกอบด้วยปัญหาโครงสร้างหลวม ทำให้ไม่มีระเบียบเกิดการปฏิบัติสองมาตรฐาน ไม่มีการวางแผนล่วงหน้า ปัญหาระบบอุปถัมภ์ การทุจริต และทัศนคติเรื่องอำนาจ ซึ่งเป็นปัญหาหลักของสังคมไทยในปัจจุบันประกอบด้วย ปัญหาระบบสังคมและการเมืองอ่อนแอ ปัญหาโครงสร้างระบบบริหารราชการ และปัญหาการขาดจริยธรรมของผู้มีอำนาจ (Vichit-Vadakan, 2011) เนื่องจากโครงสร้างของสังคมมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา สภาพแวดล้อมและสถานการณ์ที่ผู้คนแต่ละยุคได้เผชิญ ส่งผลให้มีพฤติกรรม ลักษณะนิสัย ทัศนคติ ค่านิยม และความรู้ความสามารถที่ต่างกันออกไป จึงมีการจำแนกประชากรตามช่วงเวลาเกิดเป็นรุ่นต่าง ๆ หรือ Generation เช่น ประชากรรุ่น Generation X เกิดในช่วงปี พ.ศ. 2508 - 2522 ซึ่งเศรษฐกิจมีการแข่งขันกันอย่างรุนแรง และประเทศไทยได้รับอิทธิพลจากตะวันตก หลายอย่าง อาทิ การเกิดของเคเบิลทีวี ฟาสต์ฟู้ด และร้านสะดวกซื้อต่าง ๆ ส่วนประชากร Generation Y เกิดในช่วงปี พ.ศ. 2523 - 2540 ซึ่งเป็นช่วงที่ประเทศไทยมีการเติบโตของความเป็นเมืองสูงขึ้น คราวเรือนมีขนาดเล็กลง เป็นช่วงที่วิวัฒนาการต่าง ๆ มีความก้าวหน้าและเติบโตอย่างชัดเจน โดยเฉพาะอย่างยิ่งเทคโนโลยีคอมพิวเตอร์และอินเทอร์เน็ต จากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับแรกเป็นต้นมาจนถึงฉบับที่ 12 ในปัจจุบัน ได้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของสังคมไทยหลายด้าน และส่งผลให้สถาบันครอบครัวจำเป็นต้องมีการปรับตัว โดยสร้างความเข้มแข็งให้เกิดขึ้นในครอบครัว เพื่อที่จะสามารถนำพาสมาชิกให้ผ่านพ้นปัญหาสังคมด้านต่าง ๆ ไปได้ และมีความพร้อมรับมือกับการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นในอนาคต นำไปสู่การพัฒนาประเทศชาติให้เข้มแข็งต่อไป

การสร้างองค์ประกอบความเข้มแข็งของครอบครัวโดยใช้ทฤษฎีจากข้อมูล

รูปแบบการวิจัยแบบการสร้างทฤษฎีจากข้อมูล (Grounded Theory Methodology) เป็นวิธีการวิจัยรูปแบบหนึ่งของการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) ที่พัฒนาขึ้นในสาขาวิชาสังคมวิทยา (Creswell, 1998) จุดเด่นของการวิจัยนี้คือการพัฒนาหรือสร้างทฤษฎีที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับบริบทของปรากฏการณ์ที่ศึกษา รูปแบบการวิจัยนี้แตกต่างจากการวิจัยเชิงคุณภาพแบบอื่น ๆ คือ ไม่เริ่มต้นจากทฤษฎีหรือสมมติฐานที่มีอยู่ก่อน แต่เป็นการศึกษาตามสิ่งที่ปรากฏ (Emerging study) ซึ่งแนวทางนี้ผู้วิจัยไม่จำเป็นต้องมีกรอบแนวคิดไว้ล่วงหน้า ไม่จำเป็นต้องทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง และปราศจากการตั้งสมมติฐานการศึกษา เช่นนี้ จะเริ่มต้นจากปรากฏการณ์ที่ผู้วิจัยสนใจ จากนั้นเข้าไปเรียนรู้สิ่งที่เกิดขึ้นผ่านบุคคลในปรากฏการณ์ การรวบรวมข้อมูลโดยการคัดเลือกตัวอย่างเชิงทฤษฎี เป็นการเพื่อบุคคลหรือกลุ่มบุคคลที่มีประสบการณ์สอดคล้องกับสิ่งที่ศึกษา มีความหมายเพื่อนำไปสู่การค้นหาทฤษฎีอย่างรอบด้าน กระบวนการรวบรวมข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูลจะทำไปพร้อม ๆ กัน โดยมีวิธีการวิเคราะห์ข้อมูลที่ค่อนข้างเข้มงวด และมีวิธีการวิเคราะห์ข้อมูล คือ กระบวนการสร้างโมโนทัศน์จากข้อมูลและการหารูปแบบความสัมพันธ์ที่น่าจะเป็นระหว่างโมโนทัศน์เหล่านั้น นักวิจัยใช้การกำหนดรหัส (Coding) เป็นเครื่องมือในการจำแนกข้อมูล การกำหนดรหัส คือ การ "แตก" ข้อมูลเชิงคุณภาพ เป็นหน่วยย่อย ๆ หลาย ๆ หน่วย ซึ่งหน่วยย่อยนั้นจะผ่านการเปรียบเทียบข้อมูลภาคสนามด้วยกัน แล้วจึงใช้สัญลักษณ์เป็นรหัส หรือชื่อ Open code จากนั้นจึงเชื่อมโยงข้อมูลที่ให้รหัสแล้วเข้าด้วยกันเป็นกลุ่ม Code ตามความสัมพันธ์ (Subtheme หรือ Subcategory) ต่อจากนั้นจึงบูรณาการข้อมูลที่จัดกลุ่มนั้นให้เป็นเรื่องราวที่มีความหมาย (Theme หรือ Core category)

แนวคิดในการอธิบายการเกิดพฤติกรรม

คณะผู้วิจัยนำแนวคิดใหม่ของการเชื่อมโยงทางปัญญา (Cognitive Neo-association Theory) ของ Berkowitz (1993) มาใช้ในการอธิบายการเกิดพฤติกรรมที่นำไปสู่การพัฒนาความเข้มแข็งของครอบครัวตามทฤษฎีนี้เชื่อว่า ความรู้สึก การรู้คิด และกระบวนการทางสรีรวิทยา มีความเชื่อมโยงกันภายในโครงข่ายเส้นประสาทของสมอง เมื่อบุคคลประสบเหตุการณ์หรือสิ่งเร้าที่ไม่พึงปรารถนา จะก่อให้เกิดความรู้สึกเชิงลบที่ไปกระตุ้นความรู้สึกนึกคิด และ/หรือพฤติกรรมการตอบสนอง ที่อาจเป็นการหลีกเลี่ยงหรือต่อสู้ก็ได้ ขึ้นอยู่กับสถานการณ์และคุณลักษณะภายในของบุคคล (Swit et al., 2016) ดังนั้น ปัจจัยที่กำหนดพฤติกรรมว่าจะใช้การต่อสู้หรือหลีกเลี่ยงจึงมีหลายปัจจัย ได้แก่ ลักษณะของบุคคล บริบทแวดล้อม และสิ่งชี้แนะ (Moss et al., 2022)

แนวคิดใหม่ของการเชื่อมโยงทางปัญญาที่กล่าวมา แม้จะนำไปอธิบายการเกิดพฤติกรรมรุนแรงหรือความก้าวร้าว แต่สามารถนำมาประยุกต์ใช้กับการเกิดพฤติกรรมอื่น ๆ และพฤติกรรมที่นำไปสู่การพัฒนาความเข้มแข็งของครอบครัว นั่นคือ พฤติกรรมเกิดจากการมีสิ่งเร้าภายนอก (ปัจจัยภายนอก) ส่งผ่านอินทรีย์หรือกระบวนการภายในบุคคล (ปัจจัยภายใน: คุณลักษณะ ความรู้สึก การรู้คิด) กระตุ้นให้เกิดพฤติกรรม (พฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาความเข้มแข็งของครอบครัว)

หลักการทางพุทธศาสนา

ในงานวิจัยนี้ คณะผู้วิจัยได้นำหลักการพุทธศาสนาจำนวน 2 หลักการมาบูรณาการเพื่อใช้ในการจัดตัวแปร ได้แก่

1. หลักกรรม ซึ่งเป็นหลักการที่อธิบายว่าการแสดงออกทางกายและวาจาอัน เป็นผลที่เกิดมาจากจิตใจ (เจตนา) ของบุคคลเป็นตัวกำหนด (Somdet Phra Buddhakosajarn (P. A. Payutto), 2019)

2. หลักปัจจัยแห่งสัมมาทิฐิ

ปัจจัยแห่งสัมมาทิฐิ มี 2 ประการ (Somdet Phra Buddhakosajarn (P. A. Payutto), 2019) คือ ปรโตโฆษะ ซึ่งเป็นปัจจัยภายนอก ได้แก่ กัลยาณมิตร และโยนิโสมนสิการ ซึ่งเป็นปัจจัยภายใน

1.1 ปรโตโฆษะ ซึ่งเป็นปัจจัยภายนอก ได้แก่ ความเป็นกัลยาณมิตรจากบุคคลที่ปรารถนาดีแก่เรา ให้การช่วยเหลือสนับสนุน ซึ่งตัวแปรที่ใช้ในงานวิจัยนี้ประกอบด้วย 3 ตัวแปร คือ 1) การสนับสนุนทางสังคม ซึ่งหมายถึง การที่ครอบครัวได้รับการช่วยเหลือด้านอารมณ์ ด้านข้อมูลข่าวสาร และด้านอื่น ๆ จากบุคคลภายนอกครอบครัว เพื่อการสร้างครอบครัวให้เข้มแข็ง 2) ตัวแปรที่ทำให้เรามีช่องทางทำให้ครอบครัวเข้มแข็ง คือ การได้รับโอกาสสร้างความเข้มแข็งของครอบครัว ซึ่งหมายถึง การที่บุคคลในครอบครัวมีแนวทาง ความคิด ในการทำสิ่งต่าง ๆ เพื่อให้ครอบครัวมีความเข้มแข็ง 3) การได้เห็นผู้อื่นจะทำให้ครอบครัวเข้มแข็ง ตัวแปรที่ใช้ คือ การเห็นแบบอย่างความเข้มแข็งของครอบครัว ซึ่งหมายถึง การที่ครอบครัวเห็นพฤติกรรมที่แสดงถึงความเข้มแข็งของครอบครัว จากบุคคลหรือสื่อต่าง ๆ ที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการสร้างความเข้มแข็งให้กับครอบครัวของตนเอง

1.2 โยนิโสมนสิการ ซึ่งเป็นปัจจัยภายใน หมายถึง การทำในใจโดยอุบายอันแยบคาย ถ้าแปลโดยง่าย ๆ ก็คือ การคิดเป็น การรู้จักคิด การคิดวิเคราะห์ หรือ การคิดถูกต้องตามความเป็นจริง โดยอาศัยการเก็บข้อมูลอย่างเป็นระบบ และคิดเชื่อมโยง ตีความข้อมูลเพื่อนำไปใช้ประโยชน์ต่อไป ซึ่งในงานวิจัยนี้ พิจารณาว่า โยนิโสมนสิการเป็นกระบวนการคิดของบุคคล ที่เป็นจิตลักษณะ ซึ่งจำแนกเป็นตัวแปร 3 กลุ่ม คือ ลักษณะของบุคคล กระบวนการรู้จักคิด และความพร้อมที่จะกระทำ

1) ลักษณะของบุคคล พิจารณาจากบุคลิกภาพของบุคคล จำนวน 2 ตัวแปร คือ (1) ความเข้มแข็งในตน หมายถึง ความสามารถของบุคคลที่จะสร้างความสมดุลระหว่างแรงกระตุ้นภายใน กับความเป็นจริงของสังคมภายนอก ซึ่งบุคคลควรมีลักษณะต่อไปนี้ (ก) ความเชื่อมั่นที่จะเผชิญกับสิ่งท้าทาย (ข) การรักษาความมั่นคงทางอารมณ์ (ค) ความยืดหยุ่นทางจิตใจ และ (ง) การรู้จักแก้ปัญหา และ (2) ภาวะผู้นำในครอบครัว หมายถึง คุณลักษณะของผู้นำครอบครัวในการสร้างให้ครอบครัวรวมกันเป็นหนึ่งเดียว อันก่อให้เกิดความยึดเหนี่ยวภายในครอบครัว การร่วมมือกันเพื่อบรรลุเป้าหมายของครอบครัว ซึ่งมีองค์ประกอบของภาวะผู้นำครอบครัว 5 ด้าน ได้แก่ (ก) สร้างวิสัยทัศน์ให้กับสมาชิกในครอบครัว (ข) ให้ความสำคัญกับการทำงานหน้าที่ของสมาชิกในครอบครัวแต่ละคนได้สำเร็จ โดยคำนึงถึงประสิทธิภาพของผลลัพธ์และการใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า (ค)

เสริมสร้างสัมพันธภาพที่ดีระหว่างสมาชิกในครอบครัว (ง) ส่งเสริมการทำงานเป็นทีมและการร่วมมือกันของสมาชิกในครอบครัว และ (จ) สร้างเครือข่ายภายนอกเพื่อสนับสนุนกิจกรรมต่าง ๆ ภายในครอบครัว

2) กระบวนการคิด พิจารณาจากลักษณะการคิดของบุคคลตามแนวพระพุทธศาสนา โดยเริ่มจากสังขาร (รู้คิด) ตัวแปรที่ใช้ คือ (1) เจตคติต่อความเข้มแข็งของครอบครัว หมายถึง ความเชื่อ ความคิดเกี่ยวกับความเข้มแข็งของครอบครัว (2) การคิดเป็น หมายถึง การที่บุคคลตัดสินใจทำอย่างไรอย่างหนึ่ง ด้วยการไตร่ตรองอย่างรอบคอบ โดยใช้ข้อมูลเกี่ยวกับตนเอง สังคม วิชาการ และวิญญาน (รู้ชัด) (3) สัมมาทิฐิ หมายถึง การที่บุคคลมีความคิดเห็น ความเชื่อ ความรู้ความเข้าใจ หรือยอมรับการกระทำและผลของการกระทำของตนเองว่า เป็นไปตามเหตุปัจจัย ไม่เอนเอียงตามความชอบของตนหรือตามที่ยากให้เป็น

3) ความพร้อมที่จะกระทำ พิจารณาจากสิ่งที่บุคคลมีความรู้แล้วจะคำนึงถึง ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงทางสังคม ตัวแปรที่ใช้ คือ (1) ความตระหนักต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคม หมายถึง สภาพจิตใจของบุคคลที่มีความเข้าใจพร้อมทั้งประเมินสถานการณ์ที่เกิดขึ้นกับตนเอง โดยแสดงออกถึงความรู้สึก ความคิด และความปรารถนาในด้านต่าง ๆ ซึ่งเป็นสถานะส่วนบุคคลที่ได้รับรู้หรือได้ประสบกับการเปลี่ยนแปลงที่เกี่ยวข้องกับระบบสังคม ระบบการปกครอง ระบบครอบครัว ประชากร พฤติกรรมของสมาชิกในสังคม โครงสร้างสังคม และแบบแผนของความสัมพันธ์ ระหว่างสมาชิกและแบบแผนทางวัฒนธรรม ที่ได้เปลี่ยนแปลงไปไม่ว่าจะเป็นด้านใดก็ตาม การเปลี่ยนแปลงทางสังคมนี้ อาจเป็นไปในทางก้าวหน้า หรือ ถดถอย เป็นไปอย่างถาวร หรือ ชั่วคราว โดยวางแผนให้เป็นไป หรือเป็นไปเอง และเป็นประโยชน์ หรือให้โทษได้ทั้งสิ้น (2) การรับรู้ความสามารถของตน หมายถึง การที่บุคคลตัดสินใจว่าตนเองมีความมั่นใจมากน้อยเพียงใดในการสร้างความเข้มแข็งของครอบครัว และเจตนาที่จะทำพฤติกรรม ตัวแปรที่ใช้ คือ (3) เจตนาในการทำให้ครอบครัวเข้มแข็ง หมายถึง ความตั้งใจ ความมุ่งมั่น ที่จะสร้างความเข้มแข็งของครอบครัว

กรอบแนวคิดในการวิจัย

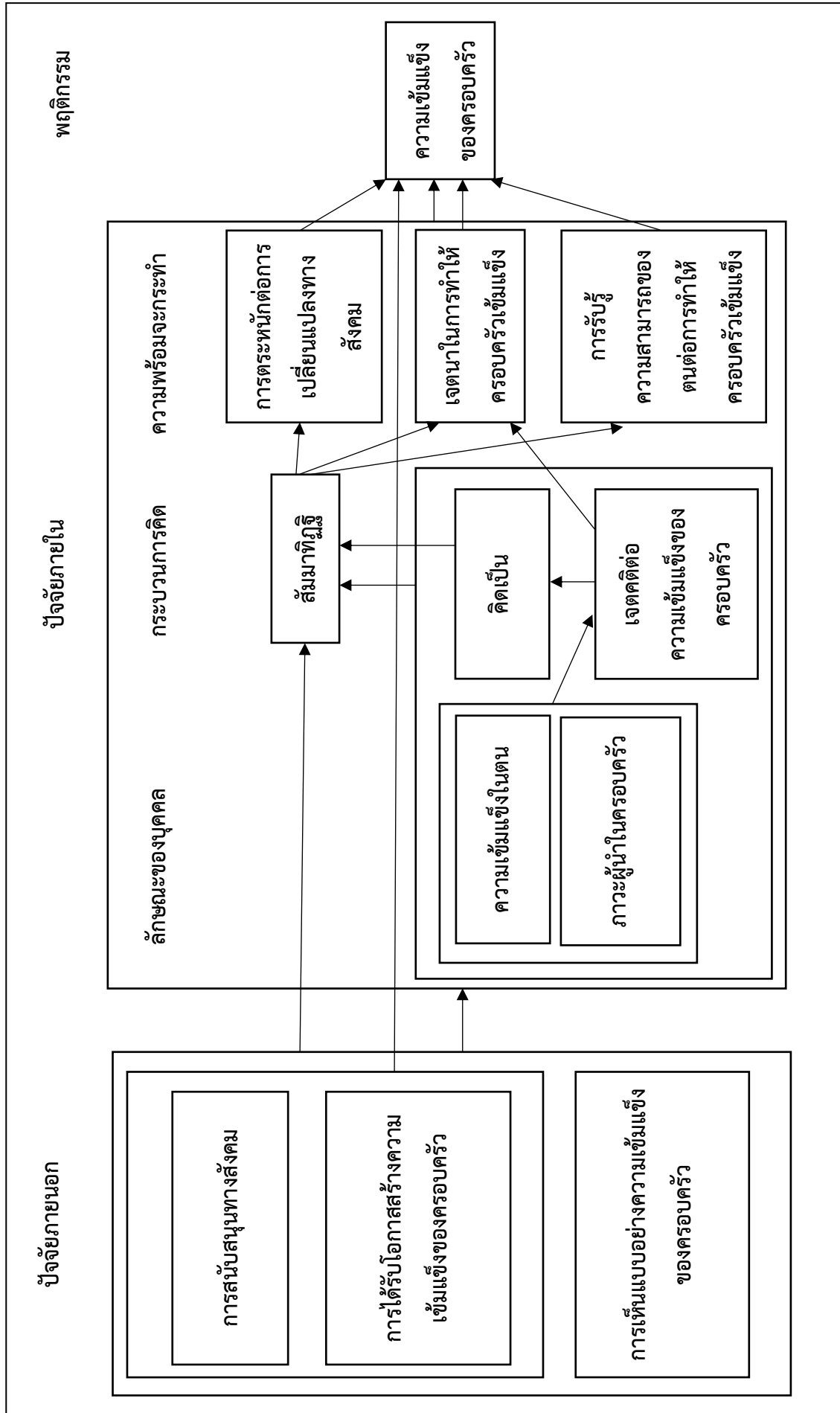
คณะผู้วิจัย นำแนวคิดใหม่ของการเชื่อมโยงทางปัญญา (Cognitive Neo-association Theory) ของ Berkowitz (1993) มาใช้ในการอธิบายการเกิดพฤติกรรมที่นำไปสู่การพัฒนาความเข้มแข็งของครอบครัว กล่าวคือ พฤติกรรมเกิดจากการมีสิ่งเร้าภายนอก (ปัจจัยภายนอก) ส่งผ่านอินทรีย์หรือกระบวนการภายในบุคคล (ปัจจัยภายใน: คุณลักษณะ ความรู้สึก การรู้คิด) กระตุ้นให้เกิดพฤติกรรม (พฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาความเข้มแข็งของครอบครัว และใช้แนวคิดของพระพุทธศาสนาในการกำหนดตัวแปรของปัจจัยภายนอก (กัลยาณมิตร) และปัจจัยภายใน (โยนิโสมนสิการ) เป็นฐานความคิดในการสร้างโมเดลความสัมพันธ์เชิงสาเหตุ ดังภาพประกอบ 1

สมมติฐานการวิจัย

ปัจจัยภายนอกและปัจจัยภายในร่วมกันอธิบายความเข้มแข็งของครอบครัวได้

ภาพประกอบ 1

โมเดลความสัมพันธ์เชิงสาเหตุต่อความเข้มแข็งของครอบครัวในบริบทสังคมไทย

วิธีดำเนินการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัยแบ่งออกเป็น 2 ระยะ ดังนี้

ระยะที่ 1 การพัฒนาองค์ประกอบความเข้มแข็งของครอบครัวตามบริบทสังคมไทย มีวิธีดำเนินการวิจัยในแต่ละขั้นตอนดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การสร้างองค์ประกอบความเข้มแข็งของครอบครัว

คณะผู้วิจัยใช้รูปแบบการวิจัยแบบการสร้างทฤษฎีจากข้อมูล ซึ่งเป็นรูปแบบหนึ่งของการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) เพื่อให้เข้าใจการใช้ชีวิตครอบครัวอย่างลึกซึ้งภายใต้เงื่อนไขของบริบทและเวลา เป็นการสร้างมโนทัศน์จากข้อมูล และการหาลักษณะความสัมพันธ์ของมโนทัศน์เหล่านั้น โดยกำหนดพื้นที่วิจัยและกลุ่มผู้ให้ข้อมูล ดังนี้

พื้นที่วิจัย คณะผู้วิจัยเลือกพื้นที่ในการศึกษาที่มีการเปลี่ยนแปลงทางสังคม และมีความเจริญชัดเจน ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อความเข้มแข็งของครอบครัว ในงานวิจัยนี้เลือกกรุงเทพมหานครและปริมณฑล

กลุ่มผู้ให้ข้อมูล คือ ผู้นำครอบครัวในบริบทสังคมไทยส่วนหนึ่งอาศัยในเขตกรุงเทพฯ และอีกส่วนหนึ่งอาศัยในเขตปริมณฑล ซึ่งได้มาโดยการคัดเลือกตามเกณฑ์ จำนวน 11 ครอบครัว

ขั้นตอนการดำเนินการวิจัย

1) สร้างเกณฑ์การคัดเลือกครอบครัวที่มีความเข้มแข็ง เพื่อใช้เป็นแนวทางในการสร้างแบบประเมินครอบครัวเข้มแข็ง โดยคณะผู้วิจัยได้ทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง เพื่อกำหนดกรอบนิยามความเข้มแข็งของครอบครัว และกำหนดลักษณะของครอบครัวที่ใช้ในงานวิจัย ทำการศึกษานำร่องด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึกกับครอบครัวจำนวน 4 ครอบครัวที่มีลักษณะตามที่กำหนด โดยใช้แนวคำถาม คือ (1) ครอบครัวของท่านมีความสุขหรือไม่ ถ้ามี มีความสุขเรื่องอะไรบ้าง (2) คำว่า “ความสุข” ของท่านหมายถึงอะไร (3) ให้เล่ารายละเอียดการใช้ชีวิตร่วมกันอย่างมีความสุขในครอบครัว และ (4) ท่านยังมีความสุขอื่น ๆ นอกเหนือจากที่ท่านเล่าให้ฟังหรือไม่ ช่วยเล่าความสุขอื่น ๆ ให้ฟังเพิ่มเติม หลังจากนั้นคณะผู้วิจัยร่วมกันวิเคราะห์และอภิปรายเนื้อหาที่ได้จากการสัมภาษณ์จนได้เกณฑ์การคัดเลือกครอบครัวเข้มแข็ง และได้ประเด็นสำหรับสร้างแบบประเมินครอบครัวเข้มแข็ง

2) คัดเลือกครอบครัวที่มีลักษณะตามเกณฑ์ และผ่านเกณฑ์ร้อยละ 80 ของคะแนนรวม จากแบบประเมินความเข้มแข็งของครอบครัวที่คณะผู้วิจัยสร้างขึ้น จำนวน 11 ครอบครัว โดยคำนึงถึงความหลากหลายของระดับการศึกษา การประกอบอาชีพ และฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัว ทั้ง 11 ครอบครัวนี้ได้รับการยืนยันความเข้มแข็งของครอบครัวโดยใช้หลัก 3 เสา ซึ่งเป็นการตรวจสอบด้านข้อมูล (Data triangulation) โดยใช้บุคคล 3 กลุ่ม ได้แก่ ผู้แนะนำครอบครัว บุคคลใกล้ชิดกับครอบครัว และสมาชิกในครอบครัว

3) สร้างแบบสัมภาษณ์ความเข้มแข็งของครอบครัว เพื่อใช้สัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้นำครอบครัว แบบสัมภาษณ์ที่สร้างขึ้นมีลักษณะเป็นแบบกึ่งโครงสร้าง ประเด็นสำคัญของการสัมภาษณ์ คือ ความสุข

ในครอบครัว และประเด็นรอง คือ เรื่องเศรษฐกิจในครอบครัว ความสัมพันธ์ในครอบครัว การแสดงบทบาท และหน้าที่ของสมาชิกในครอบครัว การปรับตัวภายในครอบครัว การปลูกฝังคุณธรรมของครอบครัว

4) เก็บรวบรวมข้อมูล คณะผู้วิจัยและผู้ช่วยวิจัยที่ผ่านการอบรมดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล

5) การวิเคราะห์ข้อมูล คณะผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลตามรูปแบบการสร้างทฤษฎีจากข้อมูล (Grounded theory) โดยวิเคราะห์ข้อมูลจากบทสัมภาษณ์ผู้นำครอบครัวทั้ง 11 ครอบครัว คณะผู้วิจัยเริ่มด้วยการกำหนดรหัสเพื่อจำแนกข้อมูล (Open coding) โดยคณะผู้วิจัยแต่ละคนเป็นผู้กำหนดรหัสให้กับข้อความที่ได้จากการสัมภาษณ์ ซึ่งพิจารณาเป็นว่าข้อความนั้นมีความเกี่ยวข้องกับความเข้มแข็งของครอบครัวตามความเห็นของตนเองที่ละข้อความอย่างเป็นอิสระ เมื่อกำหนดรหัสให้กับข้อความทั้งหมดเสร็จแล้ว คณะผู้วิจัยจึงมีการวิเคราะห์ร่วมกันอีกครั้งว่ารหัสที่แต่ละคนกำหนดรหัสใดเป็นรหัสที่เหมาะสม หลังจากนั้น ได้ทำการกำหนดกลุ่มรหัส กำหนดประเด็นหลัก (Theme) หรือองค์ประกอบและการตั้งชื่อองค์ประกอบ และตรวจสอบความถูกต้องเหมาะสมขององค์ประกอบ และนิยามที่ได้โดยผู้ทรงคุณวุฒิ 3 ท่าน

ขั้นตอนที่ 2 การสร้างและตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือวัดความเข้มแข็งของครอบครัวตามบริบทสังคมไทย และการยืนยันองค์ประกอบ

คณะผู้วิจัยใช้วิธีการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative research) ดำเนินการสร้างเครื่องมือวัดความเข้มแข็งของครอบครัวในลักษณะที่เป็นแบบสอบถามแบบมาตราส่วนประมาณค่า 6 ระดับ ตั้งแต่มากที่สุด มาก ค่อนข้างมาก ค่อนข้างน้อย น้อย และน้อยที่สุด โดยสร้างให้ครอบคลุม 7 องค์ประกอบตามนิยามที่ได้จากผลการศึกษาในขั้นตอนที่ 1 ทำการตรวจสอบคุณภาพของแบบสอบถามและยืนยันองค์ประกอบโดยใช้วิธีการวิเคราะห์องค์ประกอบ (Factor analysis) โดยมีวิธีดำเนินการวิจัยดังนี้

วิธีดำเนินการวิจัย

1) การกำหนดประชากรและการเลือกกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร คือ หัวหน้าครอบครัวเป็นสามี หรือภรรยา อยู่ด้วยกัน หรือแยกบ้านอยู่ก็ได้ หรือหากฝ่ายใดเสียชีวิตก็ได้ แต่ไม่มีสถานะหย่าร้าง ที่มีอายุ 40 ปีขึ้นไป และครอบครัวที่มีลูกอายุตั้งแต่ 18 ปีขึ้นไป

กลุ่มตัวอย่าง คือ หัวหน้าครอบครัว จำนวน 380 คนที่สุ่มจากประชากร โดยใช้วิธีสุ่มแบบ multi-stage random sampling

2) การสร้างเครื่องมือวิจัยและการหาคุณภาพ

คณะผู้วิจัยสร้างข้อความจากนิยามศัพท์เฉพาะที่กำหนดไว้ โดยใช้เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในครอบครัวเป็นเนื้อหาในการถาม จำนวน 74 ข้อ ครอบคลุมทั้ง 7 องค์ประกอบ มีค่าความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content validity) อยู่ระหว่าง 0.67 – 1.00 มีค่าอำนาจจำแนก (Item discrimination) ที่ได้จากการทดสอบค่าสถิติที (t) ระหว่าง 1.33 – 4.20 จำนวน 50 ข้อ โดยองค์ประกอบที่ 1 – 7 ได้จำนวนข้อ 8, 5, 7, 8, 5 และ 9 ข้อตามลำดับ และมีความเชื่อมั่น (Reliability) ของแต่ละองค์ประกอบ และทั้งฉบับ โดยใช้

ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach's alpha coefficient) พบว่า ความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ .88 ค่าความเชื่อมั่นจำแนกตามองค์ประกอบมีค่าอยู่ระหว่าง .65 - .92

3) การเก็บรวบรวมข้อมูล

เก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างจำนวน 380 คน ที่อาศัยอยู่ในกรุงเทพฯ และปริมณฑล ในช่วงเวลา ตุลาคม - พฤศจิกายน 2563 ซึ่งเป็นช่วงการระบาดของ COVID-19 ทำให้มีข้อจำกัดในการรวบรวมข้อมูล 2 ครั้ง คณะผู้วิจัยจึงปรับการใช้ข้อมูลในการวิเคราะห์ข้อมูล โดยสุ่มมาจำนวน 180 คน เพื่อทำการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสำรวจ และกลุ่มตัวอย่างที่เหลือจำนวน 200 คน เพื่อการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน

4) สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

4.1) ค่าสถิติพื้นฐาน

4.2) ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน

4.3) การวิเคราะห์องค์ประกอบ

4.3.1) การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสำรวจ (Exploratory factor analysis) เพื่อค้นหาองค์ประกอบ

4.3.2) การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน (Confirmatory factor analysis)

ระยะที่ 2 การศึกษาปัจจัยเชิงสาเหตุต่อความเข้มแข็งของครอบครัวในบริบทสังคมไทย มีขั้นตอนการดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. การกำหนดประชากรและการเลือกกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร คือ หัวหน้าครอบครัวที่มีอายุ 40 ปีขึ้นไป และมีลูกคนใดคนหนึ่งมีอายุไม่น้อยกว่า 18 ปี ซึ่งอาศัยอยู่ในกรุงเทพมหานครและปริมณฑล

กลุ่มตัวอย่าง คือ หัวหน้าครอบครัวที่มีอายุ 40 ปีขึ้นไป และมีลูกคนใดคนหนึ่งมีอายุไม่น้อยกว่า 18 ปี จำนวน 300 คน ซึ่งได้มาด้วยวิธีสุ่มแบบสองขั้นตอน (Two-stage random sampling) โดยให้ครอบครัวอายุและอาชีพ

2. การสร้างและตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือการวิจัย

การวิจัยนี้ประกอบด้วยตัวแปรปัจจัยเชิงสาเหตุ 11 ตัว และตัวแปรตาม 1 ตัว เครื่องมือการวิจัยที่ใช้วัดตัวแปรปัจจัยเชิงสาเหตุ คือ แบบสอบถามประกอบด้วย 2 ส่วน คือ ส่วนที่ (1) สอบถามข้อมูลส่วนบุคคลของหัวหน้าครอบครัว และส่วนที่ (2) สอบถามเกี่ยวกับตัวแปรปัจจัยเชิงสาเหตุแต่ละตัว ซึ่งคณะผู้วิจัยได้ดำเนินการสร้างแบบสอบถามดังกล่าวตามขั้นตอนดังนี้ คือ ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เขียนนิยามศัพท์ปฏิบัติการตัวแปรปัจจัยเชิงสาเหตุทั้ง 11 ตัว สร้างข้อความสำหรับวัดตัวแปรปัจจัยเชิงสาเหตุแต่ละตัวให้ครอบคลุมนิยามจำนวน 11 ฉบับ ตรวจสอบคุณภาพด้านความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content validity) โดยผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 3 ท่านพิจารณาความสอดคล้อง

ระหว่างข้อความที่ถามกับนิยาม คำนวณค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC: Index of item-objective congruence) พบว่า ข้อความในแบบสอบถามทั้ง 11 ฉบับ มีค่า IOC ผ่านเกณฑ์ 0.5 คือ มีค่า 0.67 – 1.00 ตรวจสอบค่าอำนาจจำแนกรายข้อ (Item discrimination) โดยการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างคะแนนรายข้อกับคะแนนรวม (Item-total correlation: r) คัดเลือกข้อความที่มีค่า r ตั้งแต่ 0.20 ขึ้นไป พบว่าทั้ง 11 ฉบับ ค่า r รายข้ออยู่ระหว่าง 0.23 – 0.92 ตรวจสอบค่าความเชื่อมั่น (Reliability) ของแบบสอบถามแต่ละฉบับโดยใช้วิธีของครอนบาค (Cronbach) หาค่าสัมประสิทธิ์อัลฟา (Alpha coefficient) พบว่าทั้ง 11 ฉบับมีค่าความเชื่อมั่นอยู่ระหว่าง .64 – .98 สำหรับตัวแปรตามความเข้มแข็งของครอบครัววัดด้วยแบบสอบถามความเข้มแข็งของครอบครัวตามบริบทสังคมไทย (Jinng, 2021)

3. การรวบรวมข้อมูล

คณะผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างจำนวน 300 คน ได้ครบ 100% ทั้งในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล 4 จังหวัดตามที่ได้วางแผนไว้ในช่วงเดือนตุลาคม 2564

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

คณะผู้วิจัยตรวจให้คะแนนแบบสอบถามและนำข้อมูลไปวิเคราะห์ดังนี้

- 1) หาค่าสถิติพื้นฐาน ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และร้อยละ
- 2) ทดสอบสมมติฐานโดยใช้สถิติการวิเคราะห์โมเดลสมการโครงสร้าง (SEM) โดยใช้

โปรแกรมสำเร็จรูป

จริยธรรมในการวิจัย

คณะผู้วิจัยได้คำนึงถึงจรรยาบรรณในการวิจัย โดยก่อนดำเนินการวิจัย คณะผู้วิจัยได้ขอจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ผ่านสถาบันยุทธศาสตร์ทางปัญญาและการวิจัยของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เลขที่ SWUEC/E-205/2562 ลงวันที่ 7 ตุลาคม 2562 และ เลขที่ SWUEC/E - 374/2564 ลงวันที่ 30 กันยายน 2564 รวมทั้งตระหนัก และให้ความสำคัญกับการเคารพสิทธิ์ของแหล่งข้อมูล เพื่อรักษาจรรยาบรรณอย่างเคร่งครัด

ผลการวิจัย

การนำเสนอผลการวิจัย แบ่งเป็น 2 ส่วน คือ

ส่วนที่ 1 ผลการดำเนินการวิจัยระยะที่ 1 การพัฒนาองค์ประกอบความเข้มแข็งของครอบครัวในบริบทสังคมไทย

ผลการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) ได้องค์ประกอบที่แสดงความเข้มแข็งของครอบครัว 7 องค์ประกอบ คือ การวางหลักครอบครัวดี การรู้หน้าที่รับผิดชอบ การยึดถือกรอบคุณธรรม การสานสัมพันธ์ไฟแก้อูกูล การสร้างสมดุลบริหารทรัพย์ การจัดการปรับความขัดแย้ง และการร่วมแรงบ่มเพาะเพื่อส่งผ่าน ขึ้นต่อไปคือการนำนิยามองค์ประกอบความเข้มแข็งของครอบครัวทั้ง 7 องค์ประกอบมาสร้างเครื่องมือวัดที่มีลักษณะเป็นแบบสอบถาม แบบมาตราประเมินค่า 6 ระดับ ตั้งแต่มากที่สุด ถึงน้อยที่สุด ได้ข้อความที่มีคุณภาพตามเกณฑ์จำนวน 50 ข้อ

ผลการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative research) จากการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสำรวจ พบว่า องค์ประกอบความเข้มแข็งของครอบครัวที่มีค่าไอเกินมากกว่า 1 มีจำนวน 9 องค์ประกอบ โดยองค์ประกอบที่ 1 อธิบายความแปรปรวนของความเข้มแข็งของครอบครัวได้ถึงร้อยละ 33.61 และทั้ง 9 องค์ประกอบอธิบายความแปรปรวนสะสมได้ร้อยละ 68.50

เมื่อพิจารณาองค์ประกอบที่ 8 และ 9 พบว่า มีข้อความที่มีความสัมพันธ์กับองค์ประกอบเพียง 1 ข้อ ในแต่ละองค์ประกอบ คณะผู้วิจัยจึงได้พิจารณาตัดองค์ประกอบที่ 8 และ 9 ออก เหลือองค์ประกอบที่มีนัยสำคัญ 7 องค์ประกอบ ที่สามารถอธิบายความแปรปรวนสะสมได้ร้อยละ 63.89 ซึ่งผ่านเกณฑ์ร้อยละ 60 เมื่อพิจารณาน้ำหนักองค์ประกอบ (Factor loading) ของข้อความทั้งหมด พบว่าข้อความบางข้อมีค่าน้ำหนักองค์ประกอบน้อยมากในทุกองค์ประกอบ บางข้อความมีค่าน้ำหนักองค์ประกอบมากใกล้เคียงกันในหลายองค์ประกอบ แสดงว่าข้อความนั้นไม่มีความชัดเจน คณะผู้วิจัยจึงได้ตัดข้อความเหล่านั้นออก เหลือข้อความที่มีความชัดเจน จำนวน 45 ข้อ ซึ่งมีค่า IOC เท่ากับ 1 ทุกข้อ ค่าอำนาจจำแนก (t) อยู่ระหว่าง 1.15 - 4.20 ค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ .88

คณะผู้วิจัยได้ร่วมกันพิจารณาและอภิปรายลักษณะข้อความในแต่ละองค์ประกอบเพื่อการตั้งชื่อองค์ประกอบและให้นิยามองค์ประกอบที่ได้ใหม่ โดยพิจารณาค่าน้ำหนักองค์ประกอบและเนื้อหาของข้อความในองค์ประกอบนั้น ๆ เป็นหลัก ดังนี้

องค์ประกอบที่ 1 มีจำนวนข้อความ 12 ข้อ ค่าน้ำหนักองค์ประกอบ .36 - .74 มีเนื้อหาการวัดเด่นชัดในเรื่องคุณธรรมที่แสดงออกในด้านความคิด ความรู้สึก และการปฏิบัติ ตั้งชื่อและนิยามองค์ประกอบว่า องค์ประกอบที่ 1 การยึดหลักธรรมนำวิถี หมายถึง การที่ครอบครัวหรือสมาชิกในครอบครัวยึดหลักธรรมที่ตกลงร่วมกัน อันจะนำไปสู่สิ่งที่ถูกต้องดีงาม เพื่อการสร้างครอบครัวที่เป็นสุขตามครรลองที่เหมาะสมของสังคมไทย ซึ่งประกอบด้วย 1) การรู้จักที่เป็นหลักการความเชื่อ ความคิด 2) ความรู้สึกที่เน้นถึงความรัก ความผูกพัน และ 3) พฤติกรรมที่เน้นในเรื่องความรับผิดชอบ

องค์ประกอบที่ 2 มีจำนวนข้อความ 8 ข้อ ค่าน้ำหนักองค์ประกอบ .51 - .77 มีเนื้อหาการวัดเด่นชัดในเรื่องวิธีการถ่ายทอดเรื่องการใช้ชีวิตในครอบครัวให้ลูกทั้งทางตรงและทางอ้อม เพื่อให้ลูกนำไปใช้สร้างครอบครัวตนเองในอนาคต ตั้งชื่อและนิยามองค์ประกอบว่า องค์ประกอบที่ 2 การบ่มเพาะดีเพื่อส่งผ่าน หมายถึง วิธีการทั้งทางตรงและทางอ้อม ที่พ่อแม่ใช้ในการอบรมสั่งสอนด้วยการฝึก สอน ปลูกฝัง ตลอดจนการทำตนเป็นแบบอย่างที่ดีด้วยการแสดง เล่า ที่จะทำให้ลูกได้รู้ เข้าใจ และปฏิบัติในเรื่องการใช้ชีวิตครอบครัวให้มีความสุข เพื่อคาดหวังให้ลูกนำสิ่งที่ได้ไปสร้างครอบครัวที่มีความเข้มแข็งในอนาคต

องค์ประกอบที่ 3 มีจำนวนข้อความ 7 ข้อ ค่าน้ำหนักองค์ประกอบ .50 - .86 มีเนื้อหาการวัดเด่นชัดในเรื่องการคิดและการทำเรื่องต่าง ๆ ในครอบครัวเพื่อให้ครอบครัวดี ตั้งชื่อและให้นิยามองค์ประกอบว่า องค์ประกอบที่ 3 การคิดสรรสร้างครอบครัวใหม่ หมายถึง แนวทางสำคัญซึ่งครอบครัวยึดถือเป็นหลักในการใช้ชีวิตครอบครัวร่วมกันอย่างราบรื่น มีความสุข ประกอบด้วยการมีพื้นฐานชีวิตที่คล้ายคลึงกัน การวางแผนชีวิตครอบครัว การมีความคิดและการปฏิบัติไปในแนวเดียวกัน การคำนึงถึงสภาพแวดล้อมของครอบครัว และการสร้างความมั่นคงให้เกิดขึ้นกับชีวิตครอบครัว

องค์ประกอบที่ 4 มีจำนวนข้อความ 6 ข้อ ค่าน้ำหนักองค์ประกอบ .71 - .81 มีเนื้อหาการวัดเด่นชัดในเรื่อง การบริหารจัดการทรัพย์สินในทุกด้านให้เหมาะสม ตั้งชื่อและให้นิยามองค์ประกอบว่า องค์ประกอบที่ 4 ความสมดุลในการบริหารทรัพย์สิน หมายถึง การที่สมาชิกในครอบครัวดำเนินการเกี่ยวกับทรัพย์สินอย่างสมดุล ทั้งการหา การใช้ การออม และไม่สร้างภาระหนี้สินที่มากเกินไป เพื่อให้ครอบครัวดำเนินชีวิตไปได้ อย่างราบรื่น

องค์ประกอบที่ 5 มีจำนวนข้อความ 4 ข้อ ค่าน้ำหนักองค์ประกอบ .46 - .71 เนื้อหาการวัดเป็นการคำนึงการใช้ชีวิตร่วมกันของสมาชิกในครอบครัว ตั้งชื่อและให้นิยามองค์ประกอบว่า องค์ประกอบที่ 5 การให้ความสำคัญกับครอบครัว หมายถึง การที่สมาชิกในครอบครัวมีการปฏิบัติที่ดีต่อกัน ด้วยการใช้เวลาอยู่ร่วมกัน ช่วยเหลือกัน พุดคุย และทำกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกัน ที่ส่งผลให้สมาชิกในครอบครัวอยู่ร่วมกันอย่างราบรื่น และมีความสุข

องค์ประกอบที่ 6 มีจำนวนข้อความ 4 ข้อ ค่าน้ำหนักองค์ประกอบ .39 - .60 เนื้อหาการวัดเป็นการป้องกันและแก้ไขความขัดแย้งในครอบครัว ตั้งชื่อและนิยามองค์ประกอบว่า องค์ประกอบที่ 6 การร่วมปรับตัวลดความขัดแย้ง หมายถึง วิธีการต่าง ๆ ที่ครอบครัวนำมาใช้เพื่อป้องกันความขัดแย้งด้วยการปรับตัว การยอมรับซึ่งกันและกัน ตลอดจนมีการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งที่เกิดขึ้นด้วยการประนีประนอม รับฟังเหตุผล ตลอดจนมีการพูดคุยกันให้เข้าใจ เพื่อให้ครอบครัวอยู่ด้วยกันอย่างราบรื่น

องค์ประกอบที่ 7 มีจำนวนข้อความ 4 ข้อ ค่าน้ำหนักองค์ประกอบ .40 - .67 เนื้อหาการวัดเป็นเรื่องการรู้จักบทบาทหน้าที่ตนเองของสมาชิกในครอบครัว ตั้งชื่อและให้นิยามองค์ประกอบว่า องค์ประกอบที่ 7 การมุ่งแสดงตามบทบาทหน้าที่ หมายถึง การที่สมาชิกในครอบครัวเข้าใจถึงภาระที่ต้องรับผิดชอบตามสถานภาพของแต่ละบุคคลและปฏิบัติตามอย่างสม่ำเสมอ

โมเดลองค์ประกอบความเข้มแข็งของครอบครัวที่ได้ คณะผู้วิจัยได้วิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันเพื่อทดสอบตามสอดคล้องกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์และประเมินความเที่ยงตรงเชิงโครงสร้าง (Construct validity) ของเครื่องมือวัดความเข้มแข็งของครอบครัวในบริบทสังคมไทยด้วย พบว่า โมเดลองค์ประกอบความเข้มแข็งของครอบครัวมีความสอดคล้องกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์ ดังแสดงผลในตาราง 2

จากตาราง 2 ค่าสถิติที่คำนวณได้เพื่อการตรวจสอบความสอดคล้องโมเดลองค์ประกอบความเข้มแข็งของครอบครัวในบริบทสังคมไทยกับข้อมูลเชิงประจักษ์ เมื่อเทียบกับเกณฑ์ความสอดคล้อง พบว่า ค่า X^2 ไม่นัยสำคัญทางสถิติ ($X^2 = 9.27, df = 7, p = .23$) ค่า GFI, AGFI และ CFI มีค่ามากกว่า .95 (.99 .95 และ 1.00 ตามลำดับ) ค่า RMSEA และ SRMR มีค่าน้อยกว่า .05 (.04 และ .02) ซึ่งแสดงให้เห็นว่าโมเดลองค์ประกอบความเข้มแข็งของครอบครัวในสังคมไทยมีความสอดคล้องกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์ โดยความเข้มแข็งของครอบครัวในสังคมไทย ประกอบด้วย 7 องค์ประกอบ ดังภาพประกอบ 2 ค่าน้ำหนักองค์ประกอบมาตรฐานอยู่ระหว่าง .46 - .90 ซึ่งมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001

ตาราง 2

ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันของความเข้มแข็งของครอบครัวในบริบทสังคมไทย

องค์ประกอบความเข้มแข็งครอบครัว	SC	SE	t	FS	CR
องค์ประกอบที่ 1	.84	-	14.00***	.20	.70
องค์ประกอบที่ 2	.66	.08	10.08***	.06	.43
องค์ประกอบที่ 3	.76	.07	12.31***	.13	.57
องค์ประกอบที่ 4	.46	.11	6.47***	-.01	.21
องค์ประกอบที่ 5	.67	.10	9.96***	.13	.44
องค์ประกอบที่ 6	.49	.10	6.84***	-.04	.24
องค์ประกอบที่ 7	.90	.08	15.54***	.33	.81

หมายเหตุ: $X^2 = 9.27$, $df = 7$, $p = .234$, $GFI = .987$, $AGFI = .947$, $CFI = .997$, $RMSEA = .040$, $SRMR = .020$,

*** หมายถึง $p < .001$

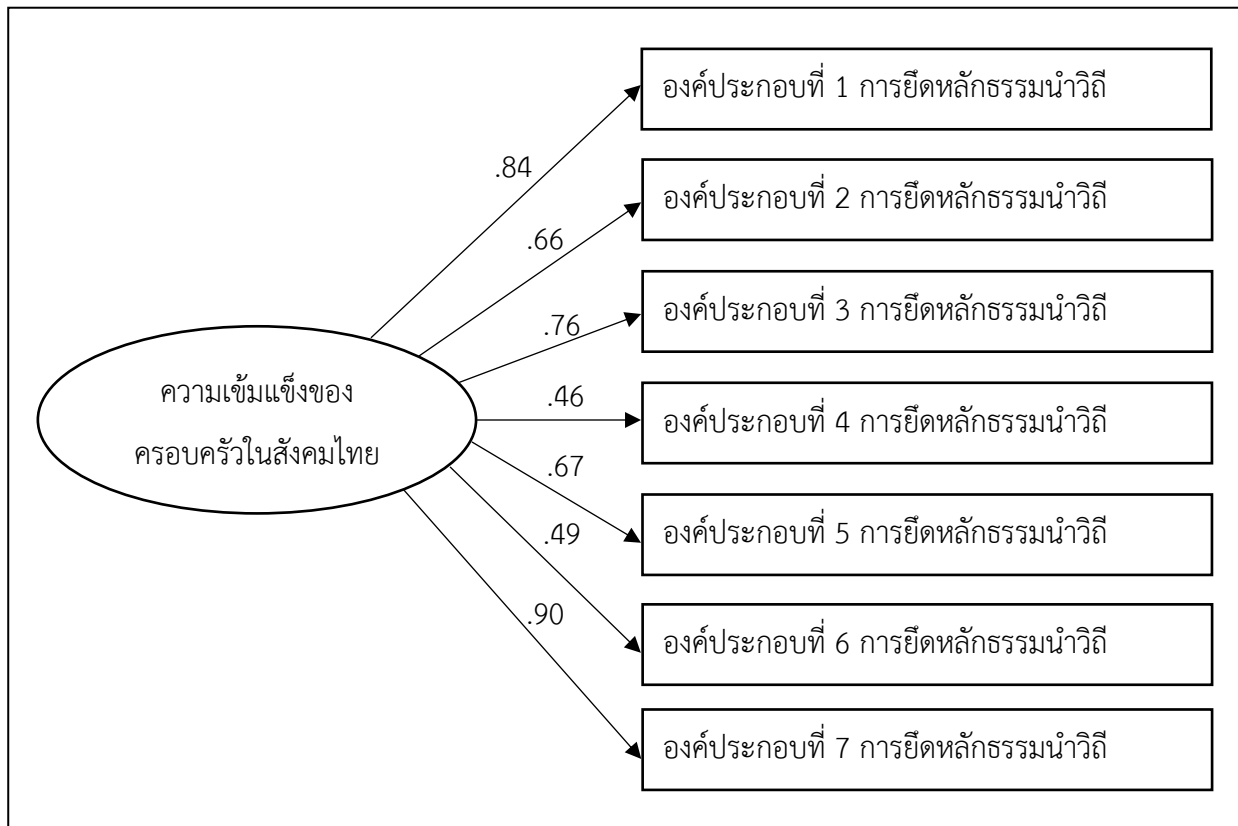
ส่วนที่ 2 ผลการดำเนินการวิจัยระยะที่ 2 การศึกษาปัจจัยเชิงสาเหตุต่อความเข้มแข็งของครอบครัวในบริบทสังคมไทย

คณะผู้วิจัยได้ทำวิจัยต่อเนื่องจากการพัฒนาองค์ประกอบความเข้มแข็งของครอบครัว คือ การศึกษาปัจจัยเชิงสาเหตุ ที่เป็นตัวแปรภายนอกและตัวแปรภายในที่มีต่อความเข้มแข็งของครอบครัว โดยใช้กระบวนการวิจัยเชิงปริมาณ ด้วยการวิเคราะห์โมเดลความสัมพันธ์หลังการปรับโมเดล ผลการวิจัย พบว่า โมเดลนี้มีดัชนีค่าสถิติสอดคล้องกลมกลืนในเกณฑ์เชิงวิชาการที่กำหนด ซึ่งสามารถอธิบายความเข้มแข็งของครอบครัวได้ ซึ่งตัวแปรในโมเดลมีทั้งหมด 7 ตัว แบ่งเป็นตัวแปรภายใน 3 ตัว คือ ภาวะผู้นำในครอบครัว การตระหนักต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคม และเจตนาในการทำให้ครอบครัวเข้มแข็ง ตัวแปรภายนอก 3 ตัว คือ การสนับสนุนทางสังคม การได้รับโอกาสในการสร้างความเข้มแข็งของครอบครัว และการเห็นแบบอย่างความเข้มแข็งของครอบครัว และตัวแปรเกณฑ์ คือ ความเข้มแข็งของครอบครัว เพื่อให้การอธิบายความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของตัวแปรปัจจัยเชิงสาเหตุที่มีอิทธิพลต่อความเข้มแข็งของครอบครัวมีความสมบูรณ์ คณะผู้วิจัยได้มีการคำนวณค่าสัมประสิทธิ์มาตรฐานของอิทธิพลของตัวแปรในโมเดลประกอบรูปโมเดล ดังแสดงผลในตาราง 3

จากตาราง 3 พบว่าตัวแปรในโมเดลอธิบายความแปรปรวนความเข้มแข็งของครอบครัวได้ร้อยละ 96 โดยพบว่า ภาวะผู้นำในครอบครัวมีอิทธิพลโดยรวมต่อความเข้มแข็งของครอบครัวมากที่สุด ซึ่งเป็นอิทธิพลทางตรง ค่าสัมประสิทธิ์มาตรฐานของอิทธิพลทางตรงเท่ากับ .75 รองลงมา คือ เจตนาในการทำให้ครอบครัวเข้มแข็ง ซึ่งเป็นอิทธิพลทางตรง ค่าสัมประสิทธิ์มาตรฐานของอิทธิพลทางตรงเท่ากับ .32

ภาพประกอบ 2

ชื่อองค์ประกอบความเข้มแข็งของครอบครัวในสังคมไทย

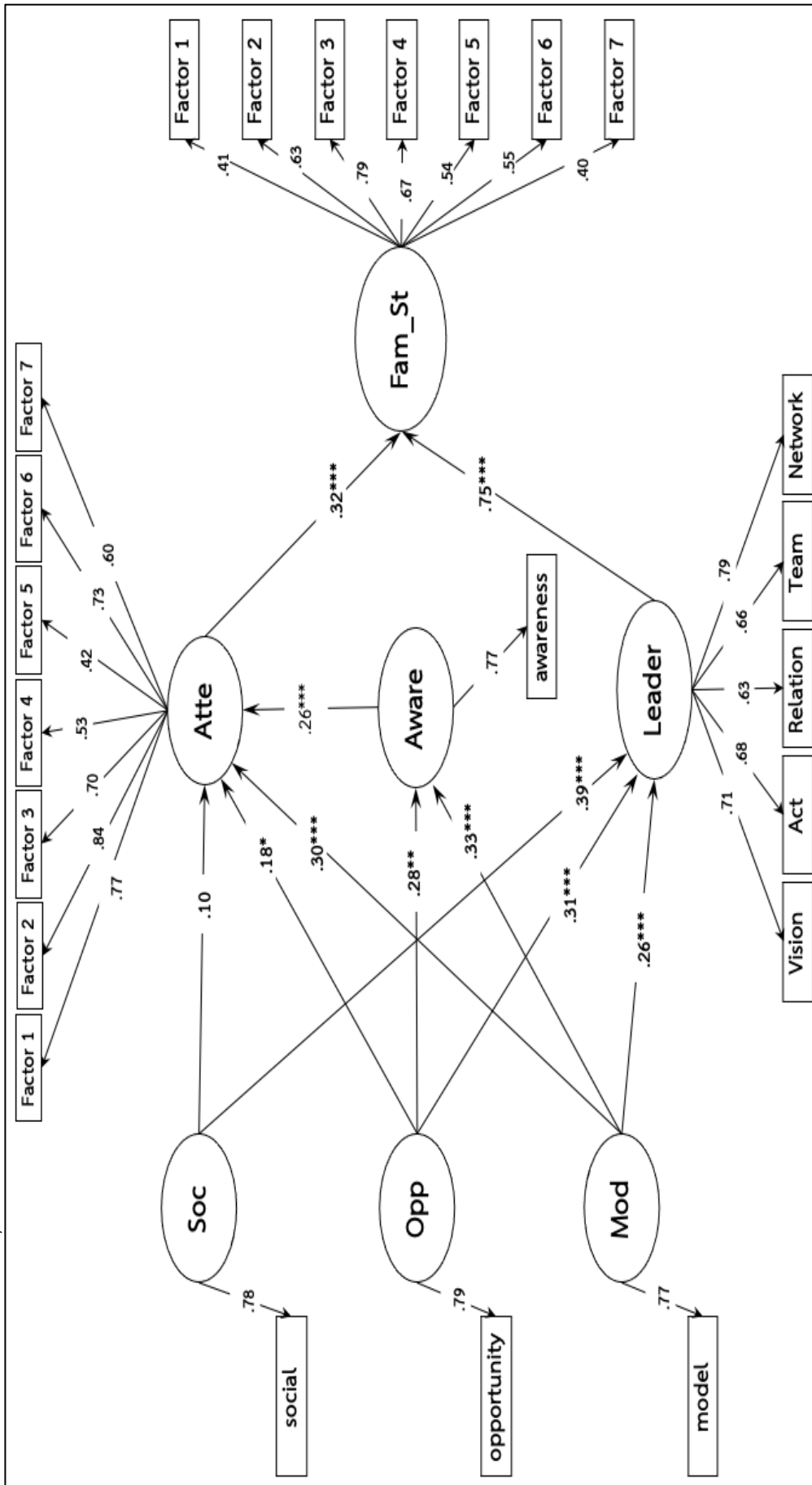

อภิปรายผลการวิจัย

ผลการวิจัยพบว่า ได้องค์ประกอบความเข้มแข็งของครอบครัวในสังคมไทยใหม่ จำนวน 7 องค์ประกอบที่มีความสอดคล้องกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์ ซึ่งอธิบายความแปรปรวนความเข้มแข็งของครอบครัวได้ร้อยละ 63.89 โดยมีองค์ประกอบที่ 1 การยึดหลักธรรมนำวิถี มีความสำคัญมากที่สุด รองลงมา คือ องค์ประกอบที่ 2 การบ่มเพาะดีเพื่อส่งผ่าน องค์ประกอบที่ 3 การคิดสรรสร้างครอบครัวใหม่ องค์ประกอบที่ 4 ความสมดุลในการบริหารทรัพย์ องค์ประกอบที่ 5 การให้ความสำคัญกับครอบครัว องค์ประกอบที่ 6 การร่วมปรับตัวลดความขัดแย้ง และองค์ประกอบที่ 7 การมุ่งแสดงตามบทบาทหน้าที่ โดยองค์ประกอบที่พัฒนาขึ้นนี้มีความเด่นชัดและมีจุดเด่นที่แสดงความเป็นไทยแตกต่างจากองค์ประกอบ ความเข้มแข็งของครอบครัวที่ทางตะวันตกศึกษาไทย คือ องค์ประกอบที่ 1 การยึดหลักธรรมนำวิถี เป็นองค์ประกอบที่เน้นย้ำถึงสิ่งที่ถูกต้องดีงามที่ครอบครัวยึดถือเป็นหลักไม่เฉพาะการปฏิบัติเท่านั้น แต่ต้องเริ่มตั้งแต่มีหลักการ ความคิด ความเชื่อ ในการปฏิบัติตามหลักคุณธรรมไม่ว่าครอบครัวนั้นจะนับถือศาสนาใด ซึ่งองค์ประกอบนี้เป็นองค์ประกอบสำคัญที่จะสร้างความเข้มแข็งให้กับครอบครัวอย่างยั่งยืน ส่วนองค์ประกอบที่ 2 การบ่มเพาะดีเพื่อส่งผ่าน เป็นองค์ประกอบที่สำคัญในแง่มุมมองที่ว่าครอบครัวต้องมีการถ่ายทอดทางสังคมในเรื่องการดำเนินชีวิตของครอบครัวให้กับลูก เพื่อให้ลูกสามารถนำสิ่งที่ได้รับปลูกฝังทั้งทางตรงและทางอ้อมไปสร้างครอบครัวตนเอง ในอนาคตได้อย่างมีคุณภาพ และองค์ประกอบที่ 3 การคิดสรรสร้าง

ภาพประกอบ 3

โมเดลความสัมพันธ์เชิงสาเหตุต่อความเข้มแข็งของครอบครัวในบริบทสังคมไทย

หมายเหตุ: Soc = การสนับสนุนทางสังคม, Opp = การได้รับโอกาส, Mod = การเห็นแบบอย่าง, Aware = การตระหนักรู้, Leader = การผู้นำในครอบครัว, Atte = เจตนา

Fam_St = ความเข้มแข็งของครอบครัว

ตาราง 3

ค่าสัมประสิทธิ์มาตรฐานของอิทธิพลของตัวแปรในโมเดลความสัมพันธ์เชิงสาเหตุต่อความเข้มแข็งของครอบครัว

ชื่อตัวแปร	ภาวะผู้นำในครอบครัว			การตระหนักรู้			เจตนา			ความเข้มแข็งของครอบครัว		
	DE	IE	TE	DE	IE	TE	DE	IE	TE	DE	IE	TE
การสนับสนุน	.39***	-	.39***	-	-	-	.10	-	.10	-	.32***	.32***
การได้รับโอกาส	.31***	-	.31***	.28**	-	.28**	.18*	.07**	.25***	-	.32***	.32***
การเห็นแบบอย่าง	.26**	-	.26**	.33***	-	.33***	.30***	.08***	.38***	-	.32***	.32***
การตระหนักรู้	-	-	-	-	-	-	.26***	-	.26***	-	.08***	.08***
ภาวะผู้นำ	-	-	-	-	-	-	-	-	-	.75***	-	.75***
เจตนา	-	-	-	-	-	-	-	-	-	.32***	-	.32***
R ²	.72			.32			.49			.96		

หมายเหตุ: * หมายถึง $p < .05$, ** หมายถึง $p < .01$, *** หมายถึง $p < .001$

ครอบครัวใหม่ เป็นองค์ประกอบที่กล่าวถึงการเริ่มชีวิตคู่ ครอบครัวจะมีความเข้มแข็งได้ จุดเริ่มต้นเป็นสิ่งสำคัญ ผู้ที่จะสร้างครอบครัวใหม่จะต้องคำนึงถึงเรื่องความเหมาะสมกันของทั้ง 2 ฝ่าย ในเรื่องพื้นฐานของครอบครัวที่ไม่ควรแตกต่างกันมากเกินไป ต้องมีการวางแผนชีวิตครอบครัวร่วมกัน จึงจะทำให้อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขได้ ส่วนองค์ประกอบอื่น ๆ ถึงแม้จะมีชื่อคล้ายองค์ประกอบที่ต่างประเทศศึกษา แต่เมื่อพิจารณาที่นิยามพบว่ามี ความแตกต่างกัน เช่น เรื่องเศรษฐกิจของครอบครัว ในองค์ประกอบที่ 4 ความสมดุลในการบริหารทรัพย์ ที่พบ จะเน้นในเรื่องการบริหารจัดการให้เกิดความสมดุลกันระหว่างการหาทรัพย์ การใช้จ่าย การออม และไม่สร้างภาระหนี้สินที่มากเกินไปจนจำเป็น สำหรับองค์ประกอบที่ 5 การให้ความสำคัญกับครอบครัว จะเน้นถึงการปฏิบัติที่ดีต่อกัน ด้วยการใช้เวลาอยู่ร่วมกันเป็นสำคัญ ซึ่งองค์ประกอบที่กล่าวมานี้จะมีลักษณะเป็นเรื่องของครอบครัวไทยมากกว่า

ส่วนผลการศึกษาปัจจัยเชิงสาเหตุต่อความเข้มแข็งของครอบครัวในบริบทสังคมไทย พบว่า ตัวแปรภายนอกและตัวแปรภายในรวม 6 ตัว สามารถอธิบายความแปรปรวนความเข้มแข็งของครอบครัวได้ร้อยละ 96 ซึ่งตัวแปรสำคัญ ได้แก่ ภาวะผู้นำในครอบครัว และเจตนาในการทำให้ครอบครัวเข้มแข็ง ทั้งนี้เพราะการที่ผู้นำครอบครัวจะสร้างครอบครัวให้มีความเข้มแข็งในสภาพสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงในปัจจุบันได้นั้น ผู้นำครอบครัวที่มีบุคลิกของความเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลงซึ่งมีคุณลักษณะของการเป็นผู้ที่มีความกล้าที่จะเผชิญกับความจริงในการที่จะต้องนำพาครอบครัวที่ตนเองรับผิดชอบไปสู่เป้าหมายที่ดี เป็นผู้ที่มีความสามารถในการมองการณ์ไกลสามารถที่จะนำความหวัง ความฝันมาทำให้เป็นความจริงได้ ในขณะที่เดียวกันก็ยังมีผู้ที่มีความสามารถที่จะชี้แนะให้สมาชิกใน

ครอบครัวตระหนักถึงคุณค่าของเป้าหมาย และสร้างแรงผลักดันในการดำเนินชีวิตครอบครัวเพื่อบรรลุเป้าหมายของการเป็นครอบครัวที่มีความสุขได้ (Tichy & Devanna, 1986) นอกจากนี้การที่ผู้นำครอบครัวมีเจตนาที่จะทำให้ครอบครัวมีความเข้มแข็งนั้นก็สามารถทำให้ครอบครัวมีความเข้มแข็งได้ ทั้งนี้สอดคล้องกับหลักการของพระพุทธศาสนาเถรวาท ที่อธิบายไว้ว่า เจตนาเป็นตัวกำหนดการกระทำ กล่าวคือเมื่อบุคคลมีเจตนาแล้วบุคคลย่อมแสดงการกระทำออกมาได้ (Phramaha Anan Anuttaro (Aunwises), & Phra Suchat Abhassaro (Phuengphai), 2021) ซึ่งการกระทำในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้คือการทำให้ครอบครัวมีความเข้มแข็ง

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ

1. หน่วยงานของรัฐและเอกชนที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาคุณภาพมนุษย์ กรมกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ สถาบันแห่งชาติเพื่อการพัฒนาเด็กและครอบครัว มหาวิทยาลัยมหิดล ควรได้นำองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยนี้ ทั้งในเรื่ององค์ประกอบความเข้มแข็งของครอบครัว และปัจจัยเชิงสาเหตุที่มีผลต่อความเข้มแข็งของครอบครัว ไปจัดอบรมให้ความรู้กับบุคลากรของหน่วยงานที่ทำหน้าที่ในการพัฒนาครอบครัว และให้บริการถ่ายทอดความรู้แก่ประชาชนที่สนใจ

2. หน่วยงานทางการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับการให้องค์ความรู้เรื่องความเข้มแข็งของครอบครัวแก่เยาวชน ควรสอดแทรกองค์ความรู้เรื่ององค์ประกอบความเข้มแข็งของครอบครัวและปัจจัยเชิงสาเหตุที่มีผลต่อความเข้มแข็งของครอบครัว ที่ได้จากการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ไว้ในเนื้อหาบทเรียน เพื่อให้เยาวชนเกิดความรู้ความเข้าใจที่เหมาะสมในการสร้างครอบครัวที่เข้มแข็งต่อไปในอนาคต

3. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาความเข้มแข็งของครอบครัว ควรนำเครื่องมือวัดนี้ไปใช้ในการสำรวจความเข้มแข็งของครอบครัว เพื่อให้รู้สถานภาพความเข้มแข็งของครอบครัว ซึ่งจะช่วยให้สามารถพัฒนาครอบครัวนี้ได้ได้อย่างเหมาะสม

4. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถนำเครื่องมือวัดปัจจัยเชิงสาเหตุที่ค้นพบ โดยเฉพาะภาวะผู้นำในครอบครัว ไปใช้สำรวจภาวะความเป็นผู้นำของหัวหน้าครอบครัว เพื่อให้เป็นข้อมูลสำหรับพัฒนาหัวหน้าครอบครัวให้มีภาวะผู้นำที่จะทำให้ครอบครัวมีความเข้มแข็งต่อไป

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. การวิจัยครั้งต่อไปควรได้มีการนำเครื่องมือวัดความเข้มแข็งของครอบครัวที่ได้จากการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ไปศึกษาความเข้มแข็งของครอบครัวในชุมชนที่มีสภาพแตกต่างกันไม่ว่าจะเป็นสภาพทางสังคม เศรษฐกิจ หรือสภาพแวดล้อม เพื่อให้ได้ข้อมูลสารสนเทศความเข้มแข็งของครอบครัวทั้ง 7 องค์ประกอบ สำหรับนำไปสร้างนโยบายและวางแผนพัฒนาความเข้มแข็งของครอบครัวที่เหมาะสมกับบริบทสังคมไทย

2. ควรมีการศึกษารายละเอียดและตัวบ่งชี้องค์ประกอบความเข้มแข็งของครอบครัว ในแต่ละองค์ประกอบ

3. ควรมีการศึกษาระบวนการพัฒนาความเข้มแข็งของครอบครัวในแต่ละองค์ประกอบ

4. ควรมีการศึกษากระบวนการพัฒนาภาวะผู้นำในครอบครัว ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งของครอบครัว

เอกสารอ้างอิง

- Asay, S. M., & DeFrain, J. (2012). *The International Family Strengths Model. Marriage and Family, Future of Society* (pp. 1-29). World Congress of Families.
- Berkowitz, L. (1993). *Aggression: Its causes, consequences, and control*. McGraw-Hill Book Company.
- Chareonwongsak, K. (2014). *Wansuk...thukwanthamngān* [Wan Suk...Thuk Wan Tham Ngan]. Success Publishing
- Charupoonphol, P., Sujirarat, D., Tachaboonsermsak, P., Munsawangsub, C., & Pikkultang, S. (2009). *phāwā sukkhaphāp chit læ samphanthaphāp nai khroṅpkhruā khōng naksuksā phayābān lang khun fuk patibat wichākān phayābān* [Model development of Thai family situation assessment]. Ministry of Social Development and Human Security and Faculty of Public health, Mahidol
- Creswell. J. W. (1998). *Qualitative inquiry and research design: Choosing among five traditions*. Sage Publications.
- Garcia-Cadena, C. (2014). Effect of family strength over the psychological well-being and internal locus of control. *Journal of Behavior, Health & Social Issues*, 5(2), 33 - 46.
- Goddard, H. W., & Dennis, S. A. (2005). *A parenting journey*. University of Arkansas Cooperative Extension Service.
- Jamieson, S. (2015). *Family strength*. University of Missouri.
- Jinng, P., Chaijukul, Y., Srijindarat, U., Kramanont, S., Kasemnetr, L., Wongratana, C., Kaochim, P., Thongpakdee, T., Kesonpat, P. (2021). *kānsāng 'ongprakōp khwāmkhēmkhæng khōng khroṅpkhruā tām boṛibot sangkhom Thai* [Construction of family strength components in the context of Thai society]. *Warasan Phuettikammasat*, 27(1), 18-40.
<https://so06.tci-thaijo.org/index.php/BSRI/article/view/246007>
- Kirdpitak, P. (2012). *kānsāng bæp wat khwāmkhēmkhæng khōng khroṅpkhruā* [Family strength scale construction]. *Kasem Bundit Journal*, 13(2), 1-10.

- Kirdpitak, P. (2014). rūpbāep kān fuk 'oprom thāng čhittawitthayā phūā phatthanā čhīwit khroṅkhrūā thī khemkhæng khōng phū tit yāseṅtit [A psychological training model for developing family life strengths of drug addicts]. *Journal of Psychology Kasem Bundit University*, 4, 1-13.
- Kotchabhakdi, N. (2003). Network joining in building indicators and databases for family-life well-being, In *The supporting documents for the meeting on the direction for integrated development of family institution*. Bangkok
- Ministry of Social Development and Human Security. (2018). *Thai Family*. Photocopy.
- Moore, K. A., Chalk, R., Scarpa, J., & Vandivere, S. (2002). *Family strengths: Often overlooked, But real*. <https://www.childtrends.org/wp-content/uploads/2002/08/Overlooked-Family-Strengths.pdf>
- Moss, T. W., Loor, A. D., & Parada, F. D. (2022). Partnerships as an enabler of resourcefulness in generating sustainable outcomes. *Journal of Business Venturing*, 37(1), 106089.
- Office of the National Economic & Social Development Council. (2017). *The 20-Year national strategy draft (2017-2036)*. https://www.dga.or.th/wp-content/uploads/2018/08/file_32600e26a233b3fc9c88e48300c10334.pdf
- Phramaha Anan Anuttaro (Aunwises), & Phra Suchat Abhassaro (Phuengphai). (2021). Karma in theravada buddhist philosophy. *The Journal of Pacific Institute of Management Science*, 7(1), 117 - 128
- Phramaha Phuen Kitisobhano, Srikruadong, S., & Srivijitvorakul, S. (2017), *The Causal Model of Family Strength in Thai Society*. <http://mcur.mcu.ac.th:8080/jspui/handle/123456789/269>
- Pinwiset, M. (2007). *Thai life and culture*. Aimphan Press.
- Somdet Phra Buddhakosajarn (P. A. Payutto). (2019). *Buddha-Dharma Extended Edition* (53rd ed.). Southeast Asia University Press.
- Sujjanun, J. (2013). *Education and community development in the 21st Century*. Odien Store.
- Suparp, J. (2009). Thai family, happiness, strength conference on family health Thai family: From diversity to harmony, happiness and healthy [Conference session]. Bangkok: Department of family health, Faculty of public health, Mahidol University in cooperation with Family

- Network Foundation and Women's Affairs and Family Development Ministry of Social Development and Human Security
- Surinya, T. (2015). 'itthiphon khōng khwām rŭ suk hen khunkhā nai ton 'ēng kān khuāpkhum khwām krōt phruttkam kānchatkān kap panhā læ thatsanakhati tō kānchai khwāmrunræng tō phruttkam kāorāo khōng dek wairun chāi Thai [The effects of self-esteem, anger control, coping behavior and attitudes toward the violence on aggressive behavior of Thai male adolescence]. *Songklanakarın Journal of Social Sciences and Humanities*, 21(2), 193-244
- Suvannathat, C. (2011). *Set of knowledge on promoting family strengthening under the family strength standards (for family-related workers)*. Department of Women's Affairs and Family Development, Ministry of Social Development and Human Security.
- Swit, C. S., McMaugh, A., & Warburton, W. A. (2016). Preschool children's beliefs about the acceptability of relational and physical aggression. *International Journal of Early Childhood*, 48(1), 111-127.
- Thongsa-ard, B., & Bunchup, S. (2008). *Forms of strong and sustainable family institution: A case study of three communities in UbonRatchathani province*. Ministry of Social Development and Human Security.
- Tichy, N. M., & Devanna, M. A. (1986). The transformational leader. *Training & Development Journal*. 40(7), 19-32
- Vichit-Vadkan, (2011). *Loose structure: A form of Thai society*.
<https://sites.google.com/site/gaiusjustthink/nida-mpa/pa601/part2/rupbaebthangsangkham>